

FORNS DE RAJOLS

No hi ha cap mena de dubte que els primers forns de Lloret dedicats a la terrissa són els que en el transcurs de les excavacions arqueològiques de 1984 es van localitzar en el subsòl de Fenals, formant part d'una important factoria on, a més de fabricar rajols, teules —alguna amb la marca L - L—, àmfores destinades al transport del vi, i altres elements, es comercialitzava també ceràmica aretina importada. I és curiós que aquesta indústria del s. I després de Crist, estava situada no massa lluny del Mas Albà on, en l'època moderna, existí també un forn per a fabricar materials de la construcció. Aquests forns funcionaven amb llenya, que era una font d'energia barata. Ignorem qui en seria el propietari o creador. Possiblement els nostres forns moderns parteixen del segle XIX, ja que en una enquesta de 1797 consta textualment que no hi ha cap rajoler o terrisser. Del 1807 sí en canvi, que tenim el nom del rajoler Jacint Rainer. Tornant, però, al forn de Ca n'Aubà —com la gent Comas —'els rajolers'—. Tot es feia de forma rudimentària, a mà. L'argila es dipositava en motlle —una mena d'engraellat— es deixava secar i, finalment, les peces anaven al forn. Els cunyats Austrich i Pla van decidir plantar-se pel seu compte. Al sector de Pagueres hi havia un terreny argilós apropiat —propietat encara avui de la família Planas Padrosa— i decidiren explotar-lo.

No gaire lluny d'allà hi havia hagut un altre forn de la família Gallart, paletes, que d'aquesta manera obtenien, molt abans de la guerra, el material per a les obres que feien. Aquell lloc era conegut pel "Forn de Can Trons". Segurament, però, no era l'únic antecedent d'aprofitament del terreny de la zona. En l'antiguitat devia haver-hi alguna explotació similar a la de Fenals, ja que a l'any 1972, en el transcurs d'una instal·lació d'aigües al pròxim carrer de Sant Jordi, s'hi trobaren també nombrosos trossos d'àmfores i de rajols, segurament material llançat a un abocador per deficiències de cocció o altres. Volem fer constar de passada, que s'han fet estudis de l'argila emprada per a la fabricació domèstica dels atuells trobats al poblat ibèric de Puig de Castellet i s'ha vist que era del mateix tipus que la utilitzada en aquestes bòviles, motiu pel qual cal suposar que els primers pobladors baixarien a buscar-la als mateixos indrets on després s'aprofità el terreny industrialment.

Ens van informar que encara ara, al bar del "Rancho Chico" —instal·lat on hi havia la bòvila que feien funcionar els Austrich i Pla— hi ha una jardineria de terra cuita amb el nom d'un antic terrisser que devia precedir-los i que quedà perpetuat amb les lletres J. Planas. A l'Arxiu Municipal hem trobat documentat el 1867 un tal Jaume Planas Amat, rajoler, que demana permís per edificar un solar al barri de Can Pla. L'any 1880, quan Joan Tort vol instal·lar canonades d'aigua de la mina "Font Trobada" des del Camí antic de Tossa cap al centre del poble, es diu que passa per darrera la casa d'en Jaume des Fornes.

Ja tenim, doncs, uns precedents. El cas és, però, que del 1925 al 1936, aproximadament, Gonçal Pla i Romà Austrich treballen al forn de Pagueres de forma totalment artesana i manual.

Esclata la guerra i la feina s'interromp. Passat l'enfrontament, l'any 1946, Josep Xapellí i Roig, de Santa Susanna i Josep Capallera, resident a Pineda, ambdós, però, treballadors de Malgrat, decideixen plantar-se pel seu compte i vénen a Lloret a fer-se càrrec del forn si-

L'extingida bòvila dels Macià, arran de carretera de Tossa

tuat en el terreny de la família Padrosa. Dos anys més tard, se'ls afegeix un soci capitalista, el Sr. Just Marles i Vilarrodona, mercès a l'aportació del qual podran mecanitzar una mica l'explotació, que comptarà, a partir d'aquest moment, amb dos forns i maquinària. Podem parlar ja d'una bòvila pròpiament dita. Això produirà un evident optimisme als treballadors vinguts de fora i és a partir d'aquest moment quan envien a buscar la família i s'instal·len definitivament a Lloret.

Com podríem explicar, amb pocs trets, el que és una bòvila? Diríem, en general, que és una instal·lació proveïda d'un forn continu per a coure obra, construïda quasi sempre prop d'un terral del qual són extretes les terres que constitueixen la primera matèria per a la confecció de rajols, teules, maons, totxos, totxanes, etc. Les bòviles d'aquesta contrada estaven bàsicament formades per un túnel d'obra, amb volta rodona, d'uns 25 ò 30 metres de llargada, 2,5 d'amplada i 2,5, també d'alçada. El túnel tenia unes portelles, disposades als costats, separades aproximadament un metre una de l'altra, per a "carregar", és a dir, introduir el material. Prèviament la terra s'havia triturat, pastat, posat en una mena de motlles. Un cop formades les peces, es deixaven assecar al sol. L'operació següent consistia en introduir-les al túnel de cocció formant a l'interior uns munts de material anomenats "rimes", separats un metre un de l'altre. Per unes obertures fetes a la volta del forn s'introduïa el carbó mineral i, a vegades, serradut quedés ple. Quan s'iniciava una fornada, hom introduïa per la primera portella una centena de feixines perquè comencés a agafar el foc, que després ja es mantenia amb el carbó i arribava a una temperatura òptima d'uns 1300 graus que els nostres artesans endevinaven de forma intuïtiva pel color. El foc circulava arran de terra mercès al tiratge produït ja fos per la pròpia xemeneia o bé per un extractor mecànic. Actualment, les bòviles estan molt més modernitzades i n'hi ha que el material és transportat per l'interior del forn amb vagonetes.

Així treballaven, doncs, els nostres artesans rajolers de Lloret. No cal dir, d'altra banda, que la rajola és un producte típicament de països mediterranis (encara que també es donà a la Xina i als països de l'Amèrica Pre-colombina), especialment dels que no disposaven de pedra. El primitiu rajol es feia només deixant assecar la terra a l'aire. A la Roma de l'època d'August es va començar a coure en forns. A l'Edat Mitjana es començaren a fabricar rajoles rectangulars. Després, va esdevenir un material comú a Europa, que s'aplicaria a la construcció, a la pavimentació, i, fins i tot, a ornamentacions artístiques amb l'aprofitament de la rajola

(continua en pàg. 18) _

(viene de la pág. 11)

vidriada.

A moltes cases de camp de la contrada es feien ells mateixos els rajols que necessitaven a base de rústecs forns.

Val a dir que, en el segle passat, quan hi havia bones relacions comercials amb Amèrica per mitjà dels nostres velers, l'obra -rajols i teules- era una mercaderia d'exportació de Catalunya a ultramar, molt estimada. "Una dotzena de viatges amb obra a Amèrica inutilitzaven per sempre un veler vell" - adverteix Emerèncià Roig referint-se a les dificultats que suposava aquesta càrrega per a ser ben estibada, repartir el pes i evitar el risc de desplaçament interior en funció dels cops de mar ...

En termes generals, Lloret no és un indret amb una terra massa adequada per a tots aquests treballs. El material de qualitat era escadusser, no es trobava a nivells superficials i per això s'havien de fer una espècie de mines per arribar a les capes que tenien interès. La reserva de la bòvila de Pagueres començà a escassejar. Se'n comprava a fora i també es van buscar altres indrets aprofitables a Lloret mateix, entre ells una vinya pròxima, arran de carretera de Tossa, de la família Macià. Més tard, optaren per traslladar les instal·lacions a la pròpia vinya i el Sr. Josep Ma. Macià i Barnés entrà a formar part de l'empresa explotadora. Això succeïa pels voltants de 1953 ó 54. La bòvila s'extinguí cap allà a 1965 ó 66.

Encara cal ressenyar una altra bòvila que hi hagué prop de les Alegries, on Antoni Pujol -antic obrer de la bòvila de Pagueres- havia localitzar un vell forn i un terreny que li va semblar útil. El va llogar, s'hi instal·là i hi treballà amb la col·laboració de Josep Xapellí Aymerich. El funcionament d'aquella indústria durà un any i mig aproximadament. No resultava rendable i la reconversió que exigia determinà el tancament. El que molta gent no sap és que d'aquella bòvila en sortí l'artístic parament de peces de terra cuita que decorava part d'un dels menjadors del restaurant El Trull i

serveix de separació del sector dels serveis.

S'extingiren els tallers de terrissa, els forns de rajols, les bòviles ... Quedaren, però, immutables, els motius i encara avui sentim parlar de Cal Terrisser i de Cals Rajolers. I encara queda, diguem-ho de pas per als submarinistes que vulguin investigar-ho, un topònim enigmàtic: Cala Rajols, a sota Can Juncadella, a l'extrem de la platja de Canyelles. Aquest nom ens fa reflexionar si a la finca Juncadella, on hi ha constància que hi existí una vila romana, hi hauria algun forn de terrissa i ceràmica que fes servir el mar d'abocador i, per això, degut a les restes que hi anessin a parar, la cals agafés el nom esmentat.

Sigui com sigui, els nostres terrissers i rajolers han tingut una bona aportació a la història de la nostra artesanía local.

Joan DOMENECH i MONER

TE PASASTE, MACHO!

-Quatre coses a JOSEP MAS LLIBRE-

Els meus companys del Grup DEMALL creuen que no val la pena comentar el teu article aparegut en aquesta revista la primera quinzena de Febrer. Però com que a mi m'agrada escriure no vull deixar passar l'ocasió per dir-te quatre coses a títol personal.

Mira, que m'insultis a mi no me molesta ni altera l'opinió que tinc de tu, però crec que et vas passar un tros llarg insultant a les persones que han expressat la seva opinió contrària a l'ampliació del port de Canyelles mitjançant la signatura dels nostres fulls. (Et recordo que les qualificaves d'incautes i quasi babaus). Per mi l'opinió de totes aquestes persones és tan vàlida i digne de respecte com la teva. Entre els signants n'hi ha, no ho dubtis, que pels seus càrrecs i estudis et donen mil voltes. Hauries de mesurar un xic les paraules, sinó per educació si almenys per no posar-te en evidència, sobre tot quan firmes amb el teu nom real.

Ens recomanes, entre d'altres coses, mirar d'impe-dir la pesca a l'arrastre arran mateix de la platja de Lloret practicada indiscriminadament per embarcacions de localitats veïnes. Jo crec que això hauria de fer-ho els pescadors lloretencs, (que sembla ser que n'hi han, i fins i tot posen pancartes) o aquesta important confraria que per alguna cosa ha de servir.

El teu article aparegut fu uns quants mesos al Punt Diari i reproduït després en aquesta revista (no recordo ara quin títol li posares) em va agradar. El vaig trobar força reeixit, però ben segur va ser una casualitat, com la de l'ase que va fer sonar la flauta.

Joan SALA GASCONS

Cafeteria

Restaurant

Lloret d'Or

LLORET D'OR comunica als seus amables clients, la reapertura del seu establiment, el pròxim dia 15 de Març.

Si está usted pensando en renovar o instalar el mobiliario para su cocina o cuarto de baño:

Instalaciones
y Suministros

JORMA, s.l.

Pone a su disposición cocinas y cuartos de baños con todo su complemento correspondiente, como es: sillas, bancos, accesorios de baños, espejos, estante, electricidad, fontanería, albañilería, carpintería electrodomésticos, azulejos, gres.

- 36 MESES DE CREDITO EN COMODO RECIBO Y UN AÑO SIN INTERESES.

DISTRIBUIDOR OFICIAL DE: Logos - Metalkis -

Vegasa - Teka - Corberó - Bauknecht-Porsan-Grespania, etc.

Avda. de las Alegrias, 6
Tel.: 36.93.19 - 36.50.31

17310 - LLORET DE MAR
(Gerona)